

Рецензия

от доц. д-р Гергана Миролубова Попова,
за дисертационния труд на на Георги Шавулев
на тема: „Херменевтиката на Филон Александрийски“
за придобиване на образователна и научна степен „доктор“
по професионално направление – 2.3. Философия,
научна специалност – История на философията

I. Биографични данни за докторанта

Дисертантът Георги Шавулев е зачислен в докторантската програма по История на философия на ЮЗУ „Неофит Рилски“ през 2018 г. Получил е магистърски степени по Богословие в СУ „Св. Климент Охридски“ и по Нравствено богословие в Понтификалния Грегориански университет в Рим. Има специализации по руска религиозна философия в Московската духовна академия и по католическа теология, библейска екзегетика и херменевтика в Университета в Регенсбург. Докторантът владее 5 чужди езика – руски, италиански, немски, английски и френски. Образованието на Георги Шавулев свидетелства за една изключително богата академична култура, намерила израз в изследванията му, в многобройните му публикации и най-вече в дисертационния му труд.

II. Структура и съдържание на дисертационния труд

Дисертационният труд на Георги Шавулев е посветен на херменевтичния подход в трудовете на Филон Александрийски. Темата е почти непозната в България и интерпретира важен автор с базисна роля не само за развитието на елинистичната мисъл, но и за конструирането на

концептуалната основа на юдейското и християнско богословие и религиозната философия като цяло. Дисертацията се състои от увод, две глави, заключение, използвана литература. Общият ѝ обем е 433 стандартни страници, от които 15 страници литература. 28 заглавия са на кирилица (български и руски), 294 – на английски, италиански, немски, френски и други езици.

В увода докторантът обосновава актуалността на дисертацията в контекста на нестихващите дискусии относно творчеството на Филон, концептуализира предмета и обекта, целите и задачите на изследването, предлага основна теза и хипотеза на труда си. Като обект на дисертацията е дефинирана херменевтичната проблематика в творчеството на Филон Александрийски, синтезиращо през първата половина на I в. сл. Хр. античната гръцка философия и юдейската традиция на Писанието, а конкретният ѝ предмет е понятието за алегорическа херменевтика при Филон. Основна цел на дисертационния труд е чрез прочита на текстове на Филон да се изведат херменевтичните структури и метафизико-теологичните модели, които стоят в основата на неговото творчество. С оглед на реализирането на тази цел дисертацията си поставя множество задачи, сред които трябва да се отчлени стремежа да се покаже, че алегорическата интерпретация на текста на Писанието от страна на Филон се основава върху една цялостна херменевтика, основана на базови теологически предпоставки, свързани с трансцедентността и непознаваемостта на Бога и същевременно с неговото говорене на човека посредством творението и Божието слово.

Друга важна задача на дисертационния труд е да аргументира тезата, че алегорическата херменевтика на Филон не представлява единствено алегорически екзегезис на текста на Писанието в неговата последователност

като разказ, но херменевтика, предпоставяща една цялостна библейска теология, осъществена чрез инструментариума на античната философия.

Тези задачи биват осъществени в изложението на двете глави. Първа глава контекстуализира творчеството на Филон чрез преглед на съществуващите до него алегорически интерпретации на гръцкия мит. В началото на главата, именно в контекста на древногръцката културна традиция, докторантът дефинира централното за дисертацията понятие за херменевтика, в перспективата на което по-нататък той тематизира текстовете на Филон. В изключително прецизните етимологични и дискурсивни анализи на термина „херменевтика“ кристализират множеството значения на думата, които не се ограничават с представите за интерпретация, тълкуване, екзегеза, но включват и конотациите за изразяване на неизразимото, мистично посредничество, откровение на Божието слово.

В следващите параграфи с оглед на представянето на спецификата на алегорическите интерпретации на Филон, Георги Шавулев се фокусира върху понятието алегория и алегорезис, разгърнати в рамките на античната култура. Тук аз бих открила следните важни теоретични моменти в изследването: подчертаването на ролята на алегорическата интерпретация в качеството ѝ легитимен метод на философско изследване; изясняване на връзката на алегоричната интерпретация с древногръцкия мит и със зараждащата се философска мисъл и оттам – тематизирането на универсалния проблем за отношението мит-логос в древногръцката култура и философия. В хода на анализите си докторантът проблематизира утвърдената в миналото, но до голяма степен валидна и днес, академична парадигма, която поставя рязка граница между мита и логоса, като аргументирано разгръща тезата, че алегоричните интерпретации на Омир и Хезиод са същностно свързани с античната философия в процеса на нейното развитие от досократиците до

неоплатонизма. Тук заслужава да се подчертае, че тази част от дисертацията освен като очертаване на контекст, в рамките на който може да бъде разбрана алегорическата херменевтика на Филон, има и значимост на самостоятелно изследване върху алегоричния похват и неговото място в древногръцката философия и култура, както и върху сложните взаимодействия и преплитания на мита и философията в античността.

Втора глава е посветена вече на конкретната тема на дисертацията – алегорическата херменевтика на Филон. Първоначално Шавулев представя възгледите на водещи изследователи върху творчеството на Филон, като оспорва определените от него като „биполярни“ подходи към Филон, които го разглеждат едноизмерно в перспективата или на вярата, или на разума, на библейската екзегеза или на философското разсъждение. В противовес на тях, а и в контекста на анализите от първа глава върху херменевтиката и алегоричната интерпретация, Георги Шавулев конструира изходната си теоретична хипотеза, че Филон е не просто екзегет на Светото писание, но преди всичко херменевт в собствения смисъл на думата. В подобен план, той акцентира върху сложната структура на трудовете на Филон, които не просто тълкуват даден текст от Петокнижието, а препращат към други вторични текстове или концептуални системи, образувайки сложна мрежа от значения. Тук ще цитирам чудесната формулировка на докторанта: „Алегорическият екзегезис на Филон не представлява интерпретации на отделни текстове, взети сами по себе си. Тематиката на отделния текст е ситуирана вътре в по-широки мрежи на алегорични интерпретации, които образуват собствени завършени алегорични системи... Но също така може да се допълни, че при Филон може да говорим не само за "концептуални схеми", но и за отделни символични сфери в този алегоричен мисловен свят. Те могат да бъдат езиково локализиращи чрез съответната терминология, която е

използвана. Така например езикът на спорта, на музиката, на мистериите, на театралното представление биват систематически използвани като символични изразявания на този мисловен свят (107-108).

В хода на изложението Шавулев анализира именно тази сложна мрежа от значения, препращащи към и ситуирани в широки мрежи на алегорични интерпретации, както и начина по който Филон чрез своите „алегорични интерпретации интегрира в една "панорама на въображаемото" различни сфери на античната култура: мистерийната образност, идеи от областта на античната философия, образи и понятия от спорта и музиката. (с.109) Докторантът се спира последователно върху връзката, която Филон прави между херменевта и пророка и сливането на тези функции във фигурата на Мойсей, върху специфичния алегорично-интерпретативен подход на Филон, върху отношението му към езическата митология и мистерийния език. Анализите от тази глава аргументират тезата, че Филон излиза отвъд парадигмата за търсене – чрез разделянето им – на буквалния и алегоричния смисъл на библейския текст, като неговата алегореза се разгъща като философски метод или като мистична херменевтика, чрез която се опитва да намери начин за разбиране и предаване на Божията реч и език, въпреки изходната му предпоставка за принципната трансцендентност и непознаваемост на Бога.

III. Оценка на публикациите и автореферата

За времето на своята докторантура дисертантът е изнесъл два доклада на научни форуми и публикувал 7 статии, три от които на английски език в чуждестранни издания. Тази научна продукция е напълно достатъчна за получаване на образователната и научна степен „доктор”.

Авторефератът отговаря на изискванията за обем и съдържание и адекватно представя основните приноси моменти.

IV. Приноси на дисертацията

Отново искам да открия основните приноси моменти на текста на Георги Шавулев, защото те са достижения не просто на дисертация за получаване на степен „доктор“, но представляват сериозен принос за хуманитаристиката като цяло:

1. Изследване на понятието „алегория“ в контекста на античната култура, очертаване на богатия спектър от значения, което то носи и анализиране на ролята на алегорията в древногръцката култура, включително и при развитието на античната философия.
2. Многопластова историко-философска реконструкция на понятието „херменевтика“ с препратка към античните му значения, които включват изразяване на неизразимото, превод на Божественото слово на езика на човешкото, мистично посредничество. Прочит на трудовете на Филон през така конструираното понятие за една алегорическа, или мистична, херменевтика.
3. Подчертаване на мястото на Филон за конституиране на традицията на негативната теология в перспективата на анализирания от докторанта опит на изследвания от него автор да намери начин за разбиране и предаване на Божията реч и език въпреки изходната предпоставка за принципната трансцендентност и непознаваемост на Бога.

V. Заключение

В заключение мога да обобщя, че дисертацията на Георги Шавулев представлява самостоятелно, мащабно и промислено изследване върху значим проблем от историята на философията. В нея докторантът демонстрира не само задълбочени познания относно обекта на изследването си и вторичната научна литература върху него, но и сериозен научен потенциал за едновременно оригинални и аргументирани интерпретации както върху основни аспекти на античната култура и философия, така и по-конкретно върху творчеството на Филон. Рядко се наблюдава подобен изключително богат на идеи и приносни моменти труд, който далеч надвишава изискванията за получаване на степента „доктор“. Единствената препоръка, която мога да дам, е дисертантът да издаде труда си като монография.

С оглед на казаното изразявам категоричното си убеждение на Георги Шавулев да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление – 2.3 Философия (История на философията) и приканвам членовете на Научното жури да гласуват по същия начин.

10.06.2023 г.

Доц. д-р Гергана Попова